

Olvasáskultúra Észak-Amerikában

AZ OLVASÁS EGY KANADAI ORSZÁGOS FELMÉRÉS TÜKRÉBEN

2005-ben telefon útján országos felmérést végeztek a kanadai olvasás mai állapotáról a 16 éves vagy annál idősebb nemzedékek körében.¹ Megjegyzendő, hogy a felmérés a telefon-előfizetők köréből válogatott; a kanadai háztartásoknak csak 2 százaléka nem rendelkezik vezetékes telefontal. A mobiltelefon nem játszott szerepet a felmérésben: a csak mobiltelefonon elérhető a társadalom öt százalékát teszik ki, így ez sem volt különösebben torzító körülmény. Közel kétez (1963) telefonos interjútt folytatott le 2005. január 5–31. között.

Főbb eredmények

Minthogy 1991-ben hasonló vizsgálatra már sor került², lehetőség nyílt a közel másfél évtized során bekövetkezett változások összehasonlítására. Az eredmény lényege: a *kanadai olvasáskultúra változatlanul virágzik*, tehát egyáltalán nincs olyan veszélyben, mint a déli szomszédságban, ahol az újabb felmérés komoly visszaesést jelez³. Egyben megállapítható volt az is, hogy nem igazolódtak az internet káros hatásáról elterjedt feltételezések.

Minden második kanadai felnőtt (16 év felettiek 54 százaléka) elvben naponta olvas szórakozásból, vagyis saját indíttatásból (tehát nem tanulmányi vagy munkahelyi „kényszerből”), további egyharmad pedig ritkábban. Így a lakosság 87 százaléka évente legalább egy könyvet elolvas saját motiváció alapján. A válaszolók 43 százaléka nagyon szeret olvasni, csak 17 százalék állítja, hogy számára nem okoz örömet az olvasás.

A felmérés célját képező szórakoztató olvasásra hetente négy és fél órát fordítanak, ugyanannyit, mint 1991-ben. Ez napi közel 40 percnek felel meg. A szórakozást szolgáló olvasás az összes olvasási elfoglaltságnak (újságolvasás, munkahelyi vagy tanulmányi olvasás, képeslapok, internet stb.) kereken egyötödét jelenti.

Évente a felnőtt kanadaiak átlag 17 könyvet olvasnak szórakozás céljából. Minden második kanadai évente legalább hét könyvet elolvas. A szenvedélyes olvasók – a 16 év felettiek 13 százaléka – évente több mint 50 könyvet olvasnak (gyakorlatilag hetente egyet-egyét). A rendszeres olvasók aránya 28 százalék, ők évente 12–49 könyvet olvasnak (tehát legalább havi egyet vagy annál többet). A ritkábban olvasók aránya 46 százalék, ők évente 1–11 könyvet „teljesítenek”. 17 százalék a könyvet nem olvasók aránya. A mostani átlag elolvasott 17 könyv bizonyos csökkenést mutat 1991-hez viszonyítva; akkor 24 könyv volt az átlag.

A válaszolók 44 százaléka állítja magáról, hogy főként szépirodalmat olvas (regény, esszé, vers, dráma), illetve 79 százalék évente legalább egy szépirodalmi művet elolvas (az egyesült államokbeli arány csak 47 százalék, főként a regények iránti közömbösség következtében).

Az olvasás társadalmi háttere

Több szocio-kulturális tényező közvetlen összefüggést mutat az olvasás intenzitásával. Ezek közül kanadai viszonylatban különösen szembeűnő a *nem. az iskolai végzettség és az anyanyelv szerepe*.

A nők körében jóval elterjedtebb az olvasás: tíz rendszeres olvasóból hat nő, és tíz szenvedélyesből hét. A férfiaknak kevesebb, mint fele rendszeres olvasó, csak egyharmaduk mondja magát főként irodalmi művek olvasójának. Vagyis a férfiak általában is kevesebbet olvasnak a nőknél, körükben kisebb népszerűségnek örvend a szépirodalom.

A főiskolát végzettek körében a rendszeres olvasók aránya 59 százalék, ugyanaz az egyetemi diplomával rendelkezőknél 66, míg a felsőfokú tanulmányokat nem végzettek vagy nem befejezettek körében ez az arány 48 százalék. Ez nem azt jelenti, hogy az alacsonyabb végzettség okvetlenül a nem-olvasók vagy nem rendszeres olvasók számát gyarapítja, hiszen a középiskolát nem befejezettek körében is 48 százalék mondja magát rendszeres és 13 százalék szenvedélyes olvasónak. Az alacsonyabb végzettség ugyanakkor vezethet olvasási problémákhoz, viszont e problémáktól részben függetlenül adott hányad az olvasást pozitívan értékeli, azt kedvelő attitűddel rendelkezik. A magasabb végzettség könnyebben kapcsolódik a szépirodalom olvasásához, például az egyetemet végzettek körében 50 százalék, míg a többi kategória esetében 43 százalék.

A francia anyanyelvű kanadaiak kevesebbet olvasnak az angol anyanyelvűekhez viszonyítva. Az angol anyanyelvűek 59 százaléka állítja, hogy rendszeres olvasó, míg ez a franciáknál csak 45 százalék (és 44 százalék az egyéb anyanyelvűek körében). Az angol anyanyelvűek körében 48 százalék olvas főként szépirodalmat kedvtelésből, ez az arány a franciáknál 37, a más anyanyelvűeknél 40 százalék. Az évente átlag elolvasott könyvek száma a franciáknál 13,9 könyv, az angoloknál 17,6.

Az 1. táblázat adatai szerint az életkor nem játszik igazán meghatározó szerepet a könyvolvasás (általános) intenzitálásában.

1. táblázat

A kanadai nemzedékek és az olvasás

	Kanada összes (%)	16–24 éves	25–34 éves	35–44 éves	45–54 éves	55 éves és idősebb
Könyvolvasók	87	91	89	87	86	86
Rendszeres könyvolvasók	54	53	51	59	52	55
Főként szépirodalmat olvasók	44	54	40	43	43	42
Szenvedélyes könyvolvasók	13	7	13	11	13	23

Talán látszik, hogy vannak rejtettebb nemzedéki eltérések. Például:

- a rendszeres könyvolvasás erőteljesebb arányú a középnemzedéknél (35–44 évesek: 59%),
- a főként szépirodalmat olvasók közül kiugrik a húsz év körüliek csoportja (16–24 évesek: 54%),
- a szenvedélyes (heti egy!) könyv olvasása az 55 év felettieknél közel egy-negyedes arányt mutat, míg a fiatalabb csoportoknál csupán egynyolcadost. (25 és 45 feletti), egykilencedet (44–55 évesek), sőt a 24–35 éveseknél csak minden tizennegyedik szenvedélyes olvasó.

2. táblázat

A nők és férfiak olvasási intenzitása

	Kanada összes (%)	Férfiak	Nők
Könyvolvasók	87	82	93
Rendszeres könyvolvasók	54	43	65
Főként szépirodalmat olvasók	44	33	55
Szenvedélyes könyvolvasók	13	8	19

3. táblázat

Az olvasói típusok nemek szerinti összetétele

	Férfi (49%)	Nő (51%)
Könyvolvasók	46	54
Rendszeres könyvolvasók	39	61
Főként szépirodalmat olvasók	37	63
Szenvedélyes könyvolvasók	29	71

A *foglalkozás szerinti megoszlás* általában nem sokat mond (rendszeres olvasók köre: diákoknál 53%, aktív nemzedékeknél ugyancsak 53%, nyugdíjasoknál 56%). Az olvasmányszerkezet már jobban eltér: a főként szépirodalmat olvasók kategória diákoknál 56 százalék, míg az aktívknál és inaktívknál 44, illetve 41 százalék.

Internet és olvasás

A válaszolók 70 százaléka rendelkezik otthoni internettel. A kanadaiak hetente átlag 5,5 órát – az otthoni internetkapcsolattal rendelkezők 7,9 órát! – töltenek internethasználattal, ennek közel felét (2,4 óra) a monitoron történő *olvasásra fordítják*. Az otthoni internethasználat a válaszadók 60 százaléka szerint pozitív hatással van az olvasásra.

Az 1991-ben mért szabadidő-felhasználás adatait a mostanival összevetve (akkor még nem volt internet), az derül ki, hogy az internet főként az audiovizuális tevékenységek, illetve az újságok és képeslapok olvasása terhére terjeszkedik, de nem hatott a könyvolvasás időkeretére. Egyébként a kedvenc időöltésre kérdezve ugyanannyi válaszoló adja meg a könyvolvasást (26%), mint a tévézést, az internetezés (egyelőre) csupán 9 százalékot kapott.

4. táblázat

Internethasználat és olvasás

	Kanada összes (%)	Nem internetezők	Otthoni internet, heti 6 óránál kevesebb használat	Otthoni internet, heti 6 óránál több használat
Könyvolvasók	87	83	89	92
Rendszeres könyvolvasók	54	48	60	55
Főként szépirodalmat olvasók	44	36	47	52
Szenvedélyes könyvolvasók	13	14	13	14

Az olvasott mű nyelve

Az olvasott könyvek szinte kizárólag a két hivatalos nyelv (angol, francia) egyikén jelentek meg (98%). A kutatási jelentés ehhez hozzáfűzi, hogy a más nyelvű olvasmányok azért a gyakorlatban ennél komolyabb szerepet játszhatnak. hisz a telefonos felmérésben azok nyilván nem vettek részt, akiknél gondot jelent az angolul vagy franciául történő diskurzus. A válaszolók ötöde főként franciául olvas (17% kizárólag), míg főként angolul 76 százalék (71% kizárólag). Az olvasott könyvek 77 százaléka angolul jelent meg, s 21 százaléka franciául. Az olvasók 11 százaléka állítja, hogy az elmúlt egy év során legalább egy-egy művet olvasott mind angolul, mind pedig franciául.

Jövedelem és lakóhely

Az iskolai végzettség és a jövedelmi szint a kanadai viszonyok közt (is) igen szorosan kapcsolódik egymáshoz. Ez közvetetten az olvasás intenzitásában is szerepet játszik.

5. táblázat

Jövedelem és olvasás

	Kanada összes (%)	60 ezer kanadai dollár alatti családi jövedelem	60 ezer kanadai dollár feletti családi jövedelem
Könyvolvasók	87	87	92
Rendszeres könyvolvasók	54	51	60
Főként szépirodalmat olvasók	44	42	51
Szenvedélyes könyvolvasók	13	14	12

Érdekes, hogy a városi vagy vidéki lakóhely, vagy a lakás/ház birtoklása/bérlése tekintetében nincsenek szignifikáns különbségek. Ez a kanadainak a magyar társadalométól eltérő szerkezeti tulajdonságát mutatja.

Az olvasásra fordított idő

A kanadaiak átlagban 4,6 órát fordítanak hetente könyvolvasásra szórakozásból. Akik olvasnak, azok átlaga heti 5 óra, míg a rendszeres olvasóknál már 7 óra (azaz minden második kanadai felnőtt átlagosan napi egy órát fordít kedvtelésből történő könyvolvasásra). A 4,6 órás átlag majd' megduplázódik, ha a többi – munkát vagy tanulmányt szolgáló – könyvolvasást is hozzávesszük (együtt pontosan 8,7 óra). Vagyis közel annyit fordítanak „funkcionális” olvasásra (4 óra), mint a szórakozás céljára. Ha pedig a könyvolvasáshoz hozzáteszük – becslés alapján – az újságolvasást, a számítógép képernyőjéről való olvasást stb., akkor heti 19,1 órát kapunk, ami napi átlagban 2 és háromnegyed órányi nagyságrendet eredményez. Mondhatni, a magas szinten mediatizált kanadai társadalom egyik meghatározó alaptevékenysége a szerteágazó típusú és funkciójú olvasás.

6. táblázat

Az olvasás más szabadidős tevékenységekkel együtt az időmérlegben

	Kanada összes (óra)	Olvasók	Nem-olvasók (saját motivációból)	Rendszeres olvasók
Kedvtelésből könyvet olvas	4,6	5,1	0	6,8
Könyvet olvas bármely céllal	8,7	9,4	2,2	11,5
Összes olvasás	19,1	20,2	8,8	22,8
Audiovizuális tevékenységek (tévé, videó, mozi, zene)	23,0	22,4	27,4	22,4
Más társadalmi, kulturális és művészeti tevékenység	7,0	7,3	4,9	8,3

A rendszeres olvasók esetében az összes olvasás (22,8 óra) hajszállal több időt tesz ki, mint a tévézés és a hozzá kapcsolódó audiovizuális elfoglaltságok (22,4 óra). Ellenben a kedvtelésből nem olvasóknál a tévézés és a többi AV-tevékenység abszolút döntő elfoglaltság (27,4 óra) a szabadidő egészében. Más megfogalmazással: a könyvet kedvtelésből nem-olvasók egyedül a tévézés és környéke műfajban „verik” a könyvolvasókat.

* * *

Az olvasástípusokra fordított idő 1991-ben és 2005-ben

	2005 (óra)	1991 (óra)
Könyvolvasás kedvtelésből	4,6	4,4
Újságolvasás	2,6	3,6
Képeslapok olvasása	1,6	2,1
Minden nyomtatott olvasmány	8,8	10,1
Internetes olvasás	2,4	0
AV-tevékenységek (tévé, video stb.)	23,0	27,4

Közkönyvtár igénybevétele

A válaszolók 56 százalékának van közkönyvtári olvasójegye. A kedvtelésből könyvet olvasók esetében 60 százalék, és 40 százalék kölcsönzött az elmúlt 12 hónapban könyvet könyvtárából. A francia anyanyelvűek körében ez az utóbbi adat alacsonyabb (34% Quebecben, 32% másutt). A kanadai olvasás földrajzilag nyugat–keleti lejtős vonalat rajzol: British Columbia adata 49 százalék, míg az atlanti partokon csupán 30 százalék.

A gyermekes családok lényegesen intenzívebb közkönyvtárhasználók, mint az összes többi családtípus: előbbieknél 46 százalék, utóbbiaknál 36–39 százalék.

8. táblázat

Adatok a közkönyvtári kölcsönzésről

	Az utóbbi évben legalább egy könyvet kölcsönzött (%)
Kanada összes	40
Nő	48
Férfi	33
Egyetemi diploma	59
Néhány főiskolai év	33
Francia anyanyelvű	34
Angol anyanyelvű	42
Olvasó	45
Rendszeres olvasó	53
Szenvedélyes olvasó	68
Főként szépirodalmat olvasó	48

* * *

Könyvvásárlás

A válaszolók 37 százaléka keresett információt könyvekről a világhálózaton. Könyvvásárlásra viszont csak 12 százalék használta az internetet. A könyvek után keresők 39 százaléka ilyen módon nem találta a szükséges információkat.

A válaszolók közel ötöde nem szokott könyvet venni. Viszont a szenvedélyes könyvvásárlók (évi legalább 12 könyv) 34 százalékot tesznek ki, a közepes vásárlók 20 százalékot, a ritkábban vásárlók (évi 1–5 könyv) pedig 27 százalékot. Minthogy a 16 éves vagy idősebb nemzedékek csaknem 26 millió embert jelentenek, a becsült új és használt könyvek vásárlói értéke megközelítheti az évi 3 milliárd kanadai dollárt (egy főre számítva ez kb. háromszorosa a hazai értéknek).

A válaszolók átlag 12,3 könyvet vettek az utolsó évben (átlag 12 dolláros áron), ebből a hálózaton történő beszerzés egy könyvet jelentett. 81 százalék vásárolt legalább egy könyvet az utolsó évben (köztük a nem olvasók bő egyharmada is). A vásárolt könyvek 38 százalékát szánták ajándéknak. Az összes könyvvásárlás igen erősen koncentrálódik a szenvedélyes vásárlókra: miközben ők az összes könyvvásárló 42 százalékát teszik ki, az általuk vásárolt könyvek az összesnek háromnegyedét (76%) érik el.

Az olvasott művek forrásai és a családi tőke

Leggyakrabban a barátok tanácsára fog valaki Kanadában egy konkrét könyv olvasásába (40%). A tájékozódásban az ajándékba kapott könyvek 24 százalékot jelentenek, a könyvismertetések 23 százalékot, míg a különböző helyeken (újság, tévé stb.) megjelent hirdetések 19 százalékot eredményeznek.

A könyvolvasók forrásnak a következőket jelölik meg: könyvesbolt 62 százalék, közkönyvtár 32 százalék, másoktól történő kölcsönzés 19 százalék, antikvár könyvesbolt 9 százalék. A szenvedélyes olvasók körében jóval nagyobb a közkönyvtár és az antikvárium jelentősége.

A családi (otthoni) magánkönyvtár jelentőségét firtatva derül ki, hogy a tipikusnak nevezhető kanadai magánkönyvtár – kedvtelési célra – mindössze 50 kötetet tartalmaz. A válaszolók 48 százaléka jelezte, hogy otthoni könyvtárukban több, mint 50 kötet van.

9. táblázat

Adatok az otthoni könyvtárról

	50 könyvnél több kötete van kedvtelési célból (%)
Kanada összes	48
Olvasók	52
Nem-olvasók	20
Férfi	42
Nő	53
Brit Kolumbia	53

	50 könyvnél több kötete van kedvelési célból (%)
Quebec	38
Egyetemi diplomás	63
Néhány főiskolás évet végzett	43
Otthoni internetkapcsolat	55
Nincs otthoni internetkapcsolat/nem használja	36

Ezek az adatok korántsem azt jelzik, hogy a kanadai család nem tekinti fontos feladatának az olvasás megszerettetését. Ellenkezőleg. A felmérés érdekes adatai közül említsünk néhány idevágót. A válaszolók 61 százaléka úgy emlékezik vissza, hogy a szülők olvastak nekik gyermekkorukban, 45 százalék szerint beszélgettek is az olvasmányokról. Ezek az adatok jóval szerényebbek a frankofon közösségnél.

10. táblázat

Adatok az olvasás családi hátteréről

	A szülők olvastak nekik gyermek- korukban (%)	Szülőkkel beszélgettek könyvekről (%)
Kanada összes	61	45
Olvasók	64	48
Nem-olvasók	49	25
Angolajkúak	64	47
Frankofon	49	37

Úgy tűnik, a gyermekkori élmények jelentik az egyik „végső mozgatót” az olvasás iránti felnőttkori elkötelezettségben. A válaszolók saját analóg szerepvállalásukról is nyilatkoztak. Ebből az derül ki, hogy körükből 70 százalék olvas gyermekének (olvasók: 73, nem-olvasók: 52%). Sőt, a gyermek egyéves vagy annál kisebb korában kezdik a tevékenységet minden második válaszoló családjában (olvasó: 54, nem-olvasó: 36%). A nyelvi–kulturális hagyományok itt is tetten érhetőek: az angolajkúak körében a napi olvasás 75, a frankofonok körében csupán 55 százalék, s az egy évesnél fiatalabb kor számára elkezdett olvasás előbbieknél 59, utóbbiaknál csak 29 százalékos arányt mutat.

VESZÉLYBEN A SZÉPIRODALOM OLVASÁSA AMERIKÁBAN

Az amerikai Országos Művészeti Alapítvány (National Endowment of Arts, NEA) megbízásából a Kereskedelmi Minisztériumhoz tartozó Népszámlálási Hivatal (U. S. Bureau of the Census, BS) 2002-ben ismételten átfogó felmérést készített a lakosság kulturális–művészeti aktivitásáról. Ennek a széles tematikájú

vizsgálatnak a tömör összefoglalása 2004 tavaszán jelent meg (2002 Survey of public participation in the arts. Report no. 45. 72 p., továbbiakban: SPPA), majd a szépirodalom olvasására vonatkozó rész alaposabb kifejtése (Reading at risk: a survey of literary reading in America. Report no. 46. 60 p., továbbiakban: RR) 2004 kora őszén látott napvilágot.

A 2002-es vizsgálatra augusztus harmadik hetében került sor kérdőíves módszerrel. A gondosan tervezett, minden részletében reprezentativitásra törekvő felmérés összesen 17 ezer 18 éves vagy annál idősebb felnőttnek az elmúlt egy évben (2001. augusztus 1–2002. augusztus 1.) kifejtett kulturális aktivitására vonatkozó válaszait dolgozta fel. A szépirodalom olvasását tárgyaló RR széles kör számára történő bemutatására maga az NEA elnöke, *Dana Gioia* vállalkozott.

A NEA számára nem öröm a vizsgálat eredményeinek közzététele – állapítja meg D. Gioia –, hiszen a társadalom modern történetében először szembesülnek azzal a ténnyel, hogy *a felnőttek kevesebb, mint fele olvas csak szépirodalmat*. Ez annál szomorúbb, minthogy a szépirodalom olvasása olyan aktív figyelmet és elkötelezettséget feltételez, ami semmi mással nem pótolható. Az elektronikus média például kevésbé igényes, passzív közreműködés mellett is eléri célját. Az aktív és teremtő meditáció visszaszorulása az emberi képességek elszegényedésével jár, ezért nem egyszerűen az olvasás a tét, mondja az elnök. Mi a teendő, kérdi végül. Minden érintett és felelős csoport – írók, pedagógusok, kiadók, újságírók, könyvtárosok és törvényhozók – számára fel van adva a lecke, hogy a tendencia megfordításán gondolkozzanak, s megfelelő javaslatokkal álljanak elő. Annál is inkább szükséges ez, mert az olvasás nem valamiféle időn kívüli állandó képesség, hanem számos oktatási, kulturális és anyagi tényező összjátékára épül jelenlegi és jövőbeli sorsa. A lehangoló vizsgálati eredményekkel behatóan foglalkozott a sajtó, például a tekintélyes *The New York Times* és *The Washington Post*, a közbeszéd témájává avatva a kérdést.

Tíz fontos megállapítás

1. Húsz év alatt a szépirodalmat (is) olvasó felnőttek aránya kereken tíz százalékkal csökkent (1982: 56,9%, 1992: 54%, 2002: 46,7%). Ez gyakorlatilag 20 milliós olvasóközönség elvesztését jelenti. Minthogy a felnőttek száma ebben az időszakban 40 millióval nőtt, ezért abszolút számmal kifejezve éppen annyi, azaz 96 milliós szépirodalmi olvasótáborral lehet számolni az Egyesült Államokban.
2. A szépirodalmi olvasás csökkenése párhuzamosan mutatkozik a könyvolvasás szintjének – bár csekélyebb mérvű – visszaesésével. (könyvet olvasott 1992-ben 60,9%, 2002-ben 56,6%, eközben a könyvolvasás százalékban kifejezett vesztesége 7, míg a szépirodalomé 14%). A szépirodalom térvesztése gyorsuló ütemet mutat: az előző tíz évben mért 5 százalékról most 14-re ugrott.
3. A nők több szépirodalmat olvasnak, mint a férfiak, bár a csökkenés mindkét nem esetében szembetűnő. A szépirodalmat olvasó férfiak aránya 1982-ben 49 százalék, 1992-ben 47 százalék, 2002-ben pedig csak 37,6 százalék volt. A nőknél a három adat: 63–60–56,1%. Tehát a férfiaknál

alig több, mint minden harmadik olvas szépirodalmat, a nők körében minden második fölötti az arány. Húsz év alatt a férfiaknál 11,5 százalék a visszaesés, a nőknél pedig 7,9 százalék.

4. Az amerikai etnikai mérések mentén tapasztalható különbségek: fehérek közt szépirodalmat olvas 51,4 százalék, afroamerikaiak közül 37,1 százalék, spanyolajkúaknál pedig 26,5 százalék. Húsz éves perspektívában a spanyolajkúaknál a legnagyobb a csökkenés a korábban is alacsony 36,4 százalékról (egészeben kis híján 10% csökkenés), ezt követi a fehérek csökkenési aránya (8,4%), ehhez képest az afroamerikaiak kevesebbet vesztek (5,2%).
5. Minden képzettségi szinthez csökkenés kötődik, bár a magasabb iskolai végzettség valamennyi csoportban magasabb szépirodalmi olvasást vonz:
 - általános iskolai végzettségűek olvasása: 14% (!), – húsz év alatt 7,2% veszteség;
 - részleges középiskolai végzettség: 23,3 %, – 15,4%;
 - érettségizettek: 37,7%, – 16,5%;
 - befejezetlen felsőfokú tanulmányok: 52,9%, – 20% (!);
 - főiskolai vagy egyetemi diploma: 66,7% – 15,4%.
6. Meglepő, hogy az érettséggel járó olvasási szint milyen alacsony: csak minden harmadik maturált olvas szépirodalmat. A diplomások olvasási aránya a többi csoporthoz képest meggyőzően magasnak tűnik, ám érdemes belegondolni, hogy így is három közül egy diplomás egy év alatt sem olvasott el egyetlen szépirodalmi művet sem. (Érdekes lenne tudni, milyen diplomás rétegekhez vagy foglalkozáshoz kötődik inkább a szépirodalom elvesztése...)
7. Minden életkori csoportban csökken a szépirodalmat olvasók aránya:
 - 18–24 évesek: 42,8%, – húsz év alatt 17%, ebből az utóbbi tíz évben 10,5% (!);
 - 25–34 évesek: 47,7%, – húsz év alatt 14,4%;
 - 35–44 évesek: 46,6%, – 13,1%;
 - 45–54 évesek: 51,6%, – 3,3%;
 - 55–64 évesek: 48,9%, – 3,9%;
 - 65–74 évesek: 45,3%, – 1,9%;
 - 75 és idősebb: 36,7%, – 4,2%.

Látható, hogy a legidősebb korosztályt leszámítva a 18–24 évesek a se-reghajtók, miközben körükben a lemorzsolódás is a legdrámaibb, 17 százalék.

8. A fiatalok olvasási kedvének csökkenése különösen akkor mutatkozik elszomorítóan, ha a korábbi olvasói arányt a mostanival összevetve a tényleges csökkenést mérjük. A teljes vizsgált minta átlagos csökkenése 56,9 százalékról 46,7 százalékra (ha az 56,9%-ot vesszük száznak) 18 százalékot jelent, míg a legfiatalabb vizsgált nemzedéknél (59,8-ról 42,8%-ra) 28 százalék. Kerekítve: korábban tíz fiatalból hat olvasott, most csak négy, vagyis egyharmadhoz közeli a veszteség. A következő nemzedéké (25–34 évesek) is meghaladja az egyötödös arányt (23%, tehát közel egynegyed morzslódott le, minthogy az arányt 62,1-ről esett vissza 47,7%-ra).

9. A szépirodalmat olvasók csökkenése magával vonzza számos más kulturális vagy sporttevékenység visszaesését, hiszen az olvasók körében az ilyen aktivitás messze magasabb támogatást élvez, mint a nem olvasóknál. Például az olvasók körében a művészeti múzeumokba látogatók aránya 44 százalék (nem olvasók: 12%), előadó-művészeti eseményt látogat az olvasók fele (pontosan: 49%, míg a nem olvasók körében az arány 17%). önkéntes (ingyenes) jótékonyági munkát vállal az olvasók 43 százaléka (nem olvasók 17%).
10. A tizedik megállapítás szerint az olvasás visszaesése együtt jár az elektronikus média fokozott használatával: a nem-olvasók többen tévénéznek stb. Az amerikai háztartások elektronikus eszközökkel való felszereltségéről néhány adat 1999-ből: az átlagos amerikai gyermek körül a háztartásban 2,9 televízió, 1,8 videolejátszó, 3,1 rádió, 2,1 CD-lejátszó, 1,4 videojáték és 1 számítógép működött. Azóta számuk csak növekedhetett...

Már az 1982-es – *Veszélyben a nemzet* (Nation at risk) című jelentés – óvott a középszerűség iskolai térhódításának következményeitől, a friss adatok tanúságtétele szerint hasztalanul.

Fontosabb részadatok

A szépirodalom olvasása a válaszolók túlnyomó többsége számára *prózai műfajok* olvasását jelenti (45,1%). Ehhez képest igen szerény a költészet „fogyasztása” (12,1%, vagyis körülbelül négyszer annyian olvastak egy év alatt prózakötetet, mint verseskönyvet), és még szerényebb a drámai műfajok olvasása (mindössze 3,6% válaszolt pozitív módon). Élő előadásban vagy elektronikus eszköz által élvezett prózát 9,3 százalék és költészetet 5,9 százalék. Saját szépiírói próbálkozást jelzett a válaszadók 7 százaléka, ebből 1 százalékuknak meg is jelent valamilyen műve nyomtatásban. Tekintve, hogy a felnőtt társadalom 200 millió feletti az Egyesült Államokban, ez az egy százalék legalább kétmillió embert jelenthet.

Egy év alatt az amerikaiak átlagban mintegy hat könyvet olvasnak. Ez a felnőtt 200 milliós népességre vetítve évente 1,2 milliárd könyv elolvasását indikálja. Az olvasói intenzitás négy csoportjának aránya:

- a ritkábban olvasók (évi 1–5 könyv): 21%;
- közepes gyakorisággal olvasók (évi 6–11 könyv): 9%, (c két kategória a kanadai vizsgálatban együtt 46%!);
- rendszeres olvasók (12–49 könyv): 12% (Kanada: 28%);
- szenvedélyes olvasók (évi 50 vagy több könyv, vagyis legalább heti egy): 4% (Kanada: 13%).

Különösen a felső két kategória esetében megdöbbentő a különbség: az Egyesült Államokban a felnőttek körében hozzávetőlegesen csak minden hatodik, míg Kanadában tízből négy olvas el legalább havonta egy szépirodalmi könyvet.

* * *

Az Egyesült Államok olvasóközönségének főbb adatai

Demográfiai adatok	Szépirodalmat olvasók (%)	Olvasók száma (millió)
Teljes népesség	46,7	96
Nők	55,1	59
Férfiak	37,6	37
Fehérek	51,4	77
Spanyolajkúak	26,5	6
Afroamerikaiak	37,1	91
8–24 évesek	42,8	11
25–34 évesek	47,7	18
35–44 évesek	46,6	21
45–54 évesek	51,6	20
55 – 64 évesek	48,9	13
65–74 évesek	45,3	8
75 év feletti	36,7	6
Általános iskola	14,0	2
Néhány középiskolai osztály	23,4	5
Érettségizett	37,7	24
Be nem fejezett felsőfokú tanulmányok	52,9	30
Főiskola	63,1	23
Egyetemi diploma	74,3	13
10 ezer USD alatti családi jövedelem	32,1	5
10–20 ezer USD között	37,5	8
20–30 ezer USD között	37,5	9
30–40 ezer USD között	44,1	11
40–50 ezer USD között	47,9	8
50–75 ezer USD között	52,3	18
75 ezer USD fölött	60,8	28
Nincs jövedelmi adat	39,8	8

A felnőtt amerikaiak néhány szabadidős tevékenysége (%)

Tevékenység	%	Millió személy
Legalább napi egy órát tévéznek	96	197
Moziba megy	60	124
Kocog, kirándul stb.	55	113
Szobanövényt ápol, kertészkedik	47	97

Tevékenység	%	Millió személy
Szépirodalmat olvas	47.0	96
– ezen belül prózát	45.0	93
verset	12.0	25
drámai műfajt	3.6	7
Naponta legalább három órát tévéznek	46.0	95
Amatőr vagy profi sporteseményre jár	36.0	72
Művészeti fesztiválon vagy vásáron vesz részt	33.0	69
Alábbi előadóművészeti előadás egyikén részt vesz:	32.0	65
musical vagy operett	17.0	35
prózai előadás	12.3	25
opera	3.2	7
balett	6.3	8
dzsessz-koncert	11.0	22
klasszikus zene (ide sorolva klasszikus rockot is)	11.6	24
Múzeumba, művészeti galériába jár	26.5	55
Történelmi emlékhelyet vagy szobrot néz meg	31.6	65
Jótékonyági akciókban részt vesz	29.0	60

Az amerikai olvasáskultúra nemzetközi összehasonlításban sem különösebben büszkélkedhet. Az Európai Unió 2002-ben megjelentetett kutatási jelentése (*M. Skaliotis: Key figures on cultural participation in the European Union*) szerint a 15 tagország átlaga a könyvolvasás terén 45 százalék volt (nem tanulmányi vagy munkához kapcsolódó céllal). Ezen belül kirívóan nagy különbségek vannak: élen állnak a skandináv országok (Svédország 72, Finnország 66%), őket követi az Egyesült Királyság (63), míg 40 százalék alatti szintet mutatnak a dél-európai országok: Spanyolország (39%), Görögország (36%), leghátul Portugália kullog (15%).

Az amerikai nagyrégiók szerint is differenciált az ottani olvasási térkép. Legmagasabb adatokat a nyugati államokban (Arizonától Alaszkáig és Új Mexikótól Hawaiiig) mérték (51,2%), északkelet és középnyugat átlaghoz közeli (49,7 illetve 46,7%), míg a déli államok (Floridától Arkansasig és Texistől Kentuckyig) jóval az átlag alatti értéket mutatnak.

Igen fontos tényező a családi „kulturális tőke” is, amit legjobban a szülők iskolai végzettsége illusztrálhat.

13. táblázat

Olvasás a szülők iskolai végzettsége alapján

Szülők iskolai végzettsége	Apa végzettsége szerint (%)	Anya végzettsége szerint (%)
Általános iskola	37	34
Befejezetlen középiskola	45	44
Érettségi	49	50
Befejezetlen felsőfokú tanulmány	60	63
Főiskolai diploma	63	65
Egyetemi diploma	73	76

Az olvasási intenzitás és a tévzés átlagos időráfordítása közti kapcsolatot jellemzi a következő táblázat:

14. táblázat

Átlagos tévzési idő és olvasási teljesítmény

	Átlagos napi tévzési idő (óra)
Minden felnőtt	2.9
Szépirodalmat nem olvasók	3.1
Szépirodalmat olvasók	2.7
Ritkán olvasók (évi 1–5 könyv)	2.8
Közepes olvasók (évi 6–11 könyv)	2.5
Rendszeres olvasók (évi 12–49 könyv)	2.4
Szenvedélyes olvasók (50 vagy több könyv)	2.6

ÖSSZEGZÉS HELYETT KÉRDÉSEK

Az Egyesült Államok felnőtt lakossága az 1982-es 168 millióról 2002-re 206 millióra növekedett, azaz csaknem 38 százalékkal. Eközben a szépirodalmat olvasók abszolút száma lényegében változatlan maradt (1982: 95,6 millió, 1992: 100,3 millió és 2002: 96,2 millió). Ennek az az oka, hogy a húsz év előtti 57 százalékos szépirodalmi olvasói arány 10 százalékot esett, 2002-ben 46,7 százalékra csökkent. Jóllehet, eközben a jövedelmi, iskolázottsági és egyéb mutatók szépen erősödtek.

Ha összevetést készítünk a kanadai és déli szomszédja között, különösen markáns módon vetődik fel a kérdés: miért gyengül a világ leggazdagabb országában a lakosság szellemi aktivitása? Túl egyszerű lenne a választ az elektronikus média körül keresni (Kanadában, Svédországban vagy Finnországban nem kevésbé elterjedt az új technika). Valahol mélyebben, az értékek és a motivációk, a kulturális átörökítés szintjén kell a probléma gyökereit keresni. Érdemes lesz figyelni az óceánon túlra: mikor, hogyan és milyen válaszok születnek?

JEGYZETEK

- 1 Reading and buying books for pleasure: 2005. national survey. Final report. Submitted by CREATEC to Canadian Heritage Industry Development Publishing Policy and Programs. March 2005. 272 p. URL: <http://www.createc.ca/>
- 2 *Reading in Canada. 1991.* An Ekos survey carried out on behalf of Canadian Heritage. További kanadai felmérések adatai: Enquête sur les pratiques de Québécoises et des Québécois. Module lecture. 1999. Ministère de la Culture et des Communications du Québec.
Canadian book buying habits: what influences purchases? 2002. Survey carried out by Pollara for the Association of Canadian Publishers.
- 3 *Reading at risk: a survey of literary reading in America.* 2004. National Endowment of the Arts.

Sonnevend Péter